

המזכירות הפדגוגית
אגף שפות
הפיקוח על הוראת
העברית

[יום הלשון העברית השנתי]

הצעה לפעילויות הוראה לשכבות הגיל השונות בעל יסודי במסגרת שיעורי עברית

השפה העברית

עברית היא שפה ממשפחת [השפות השמיות](#), והיא שפתו של העם היהודי.

השפה העברית הייתה מדוברת החל מהאלף השני לפני הספירה ובה נכתבו רוב ספרי התנ"ך וכל המשנה. המקרא נכתב [בעברית מקראית](#) ואילו המשנה נכתבה בניב הנקרא [לשון חז"ל](#). במאה השנייה לספירה פסקה העברית לשמש כשפת דיבור.

עד המאה התשע-עשרה הייתה העברית שפה כתובה, והיא [שימשה את היהודים בגלות](#). בה נכתבו פיוטים, הלכות, פרשנויות לכתבי הקודש וכן שירה, מדע, פילוסופיה וספרות.

בסוף המאה התשע-עשרה, עם התפתחות תנועת התחייה הלאומית וחיידוש היישוב היהודי בארץ-ישראל, החלה גם פעילות להשבתה של העברית לשמש [כשפה מדוברת](#). אליעזר בן יהודה, המכונה "מחיה השפה העברית", היה בין הלוחמים להפיכתה של העברית לשפה מדוברת ולשפתו הלאומית של היישוב העברי בארץ.

ערב הקמת מדינת ישראל הייתה העברית השפה עיקרית של היישוב היהודי ושפת הלימוד בבתי הספר, וכיום היא השפה הרשמית של מדינת ישראל. בעברית בת זמננו התפתחו טיפוסים לשון שונים בכתובה ובדיבור, כגון לשון העיתונות, לשון הספרות, לשונות הילדים, לשונות החיילים ועוד. טיפוסים הלשון השונים משקפים את ההישג הגדול והחשוב של השבת העברית לחיים מלאים.

קישור לתכנית הלימודים

בתכנית הלימודים בעברית (תשס"ג) מופיעות המטרות הבאות:

- טיפוח עניין וסקרנות כלפי הלשון בכלל וכלפי הלשון העברית ודרכי השימוש בה בפרט.
- הוקרת הלשון העברית על רבדיה מתוך הבנת ערכה הרוחני לעם היהודי ומתוך הבנת תפקידה המרכזי בתהליך התחייה הלאומית.

בהחלטת ממשלה מספר 1183 מיום 3.1.2010 צוין, כי משרד החינוך בחר להכריז על כ"א בטבת, יום הולדתו של אליעזר בן יהודה "יום הלשון העברית" בישראל. על כן באסופה זו בחרנו להתמקד ב**אליעזר בן יהודה**.

קהל יעד

- תלמידי העל יסודי במסגרת שיעורי עברית

מטרות הפעילויות

- הכרת פועלו של אליעזר בן יהודה באמצעות פעילויות מהתחומים הבאים:
  - ✓ הבנת הנקרא הכוללת ממדי הבנה שונים, כגון הסקת מסקנות
  - ✓ הבעה בכתב- הבעת עמדה מנומקת
  - ✓ מטה לשון – שילוב רכיבים לשוניים בתוך הקשר
  - ✓ הבעה בעל פה – דיון במליאה ובקבוצות
- הפעילויות כוללות גם צפייה בסרטון ומשימת הערכה לחט"ב

פעילויות לחטיבת הביניים

פעילות 1

השיר [אליעזר בן יהודה](#) / מילים: ירון לונדון

המורים ישמיעו לתלמידים את השיר, ויחלקו להם דפים עם מילות השיר.

התלמידים יענו על השאלות:

- א. אליעזר בן יהודה נזכר פעמים רבות בשיר. ציינו את המילים המאזכרות אותו והסבירו למה בחר הכותב לציין את שמו בדרכים מגוונות.
- ב. ציינו את כל הפעלים בזמן עבר המיוחסים לאליעזר בן יהודה. מה ניתן ללמוד מהם על פעולותיו?
- ג. בשיר פונה כותב השיר לאליעזר בן יהודה באופן ישיר. מה תוכנה של פנייה זו? כיצד זיהיתם את הפנייה הישירה?
- ד. לפי השיר, מהו השינוי שחל בשפה העברית בעקבות פעולותיו של בן יהודה? הוכיחו דבריכם באמצעות ציטוטים מהשיר.
- ה. מה אפשר ללמוד מהשיר על דמותו של אליעזר בן יהודה? נמקו דבריכם.

סיכום הפעילות במליאה:

דונו בדמותו ובפועלו של אליעזר בן יהודה כפי שעולים מהשיר.

פעילות 2

אליעזר בן יהודה ותחיית הלשון העברית- משימת הערכה לחטיבת הביניים

ראו נספח (עמוד 8)

פעילות 3

צפייה בסדרת דרמה קומית ללימוד עברית, המתרחשת מאחורי הקלעים של תחנת רדיו FM.23
פרק 14 אליעזר בן יהודה <http://23tv.co.il/254-he/23fm.aspx>

תקציר עלילת הפרק:

שחק מתכוון למבחן בד. אפרת מחליטה להשתמש בחידושי הלשון העברית, מה שמרגיז את כל הצוות. שחק נרדם, ובחלומו הוא הופך לאליעזר בן יהודה, וליאת היא אשתו חמדה. הכול קורה במאה ה-19, כשהשלטונות העות'מאנים באים לאסור את בן יהודה. הפרק מלווה בשירה ובריקוד. משתתפים: יעל דואני, ליבנת טיראן, עדינה חיימיס ועוד.

הנחיות לצפייה:

הנכם עומדים לצפות בחלק מתוך הפרק העוסק באליעזר בן יהודה.
עיינו במשימה שלפניכם, נסו להשיב על חלקה.
לפניכם רשימה של נושאים המהווים ציוני דרך חשובים בפועלו של בן יהודה על פי הפרק. הרחיבו במספר מילים על כל אחד מהם על פי המסופר בחלום:

1. יצירת מילון עברי _____
2. הכרה בינלאומית בפועלו _____
3. טענות המתנגדים לשימוש בעברית ביום יום _____
4. עיתון "הצב" _____
5. הקמת שפה ברורה _____
6. ממחטה, גרבי, אקדח, תשבץ _____
7. מלחמת השפות _____

תוך כדי צפייתכם בחלק מהפרק, השיבו על השאלה הבאה:

הפרק הנדון מציין מספר דרכים שבהן פעל אליעזר בן יהודה לשם החייאתה והרחבתה של השפה העברית. ציינו לפחות שתי דרכים המוזכרות בפרק ואף הביאו דוגמה לכל אחת מהדרכים.

פעילויות לחטיבה העליונה

פעילות 4

קהל יעד: תלמידי חטי"ע (כיתות י"א)

- [בחנת בגרות שאלון א, קיץ תשע"א.](#)

הנושא: מקומה של העיתונות בהחייאת העברית

פעילות 5

פעילות לתלמידי כיתה י"ב

היכנסו לאתר האקדמיה ללשון העברית/ חדר בן יהודה

האקדמיה ללשון העברית <http://hebrew->

[academy.huji.ac.il/HADARBENYEHUDA/Pages/hiddushelashon.aspx](http://hebrew-academy.huji.ac.il/HADARBENYEHUDA/Pages/hiddushelashon.aspx)

ענו על השאלות הבאות

1. מתוך רשימת חידושי של אליעזר בן יהודה באתר האקדמיה ללשון העברית מתברר שרוב חידושי התקבלו. מהן לדעתכם הסיבות לכך?
2. לפי הרשימה של חידושי בן יהודה, לפי איזו דרך גזירה נהג בן יהודה במיוחד לחדש מילים (מסורגת, קווית)? הוכיחו טענתכם.
- להרחבה - עיינו בחוברת **חידושי המילים של אליעזר בן יהודה**, לשוננו לעם יב, ב-ג. (גללו לתחתית דף האינטרנט)

3. היכנסו לעלוני **למד לשונך** - <http://hebrew->

[academy.huji.ac.il/Milim/lammedleshonkha/Pages/default.aspx](http://hebrew-academy.huji.ac.il/Milim/lammedleshonkha/Pages/default.aspx)

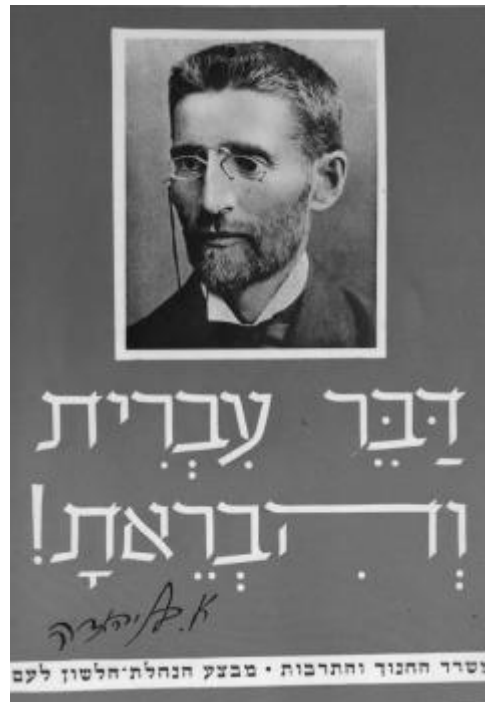
עיינו בעלוני 83-93, והשוו בין חידושי של אליעזר בן יהודה לחידושי האקדמיה כיום. בהשוואה התייחסו למאפיינים הקשורים ללקסיקון, למאפיינים בדרכי התצורה וכן למידת השימוש בחידושים. מהי המסקנה העולה מההשוואה.

קישורים נוספים

[אליעזר בן יהודה – סיפור חייו](#)

[הרקע לחידוש השפה העברית על ידי אליעזר בן יהודה](#)

[מילים שחידש אליעזר בן יהודה](#)

נספח

משימת הערכה על אליעזר בן יהודה

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך על-יסודי

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
הפיקוח על הוראת העברית

שם התלמיד: _____

כיתה: _____

ב"ס: _____

תאריך: _____

משימות הערכה במקצוע "עברית"

פרק ראשון

קראו את הטקסט שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

אליעזר בן-יהודה ותחיית הלשון העברית

מעובד על פי יעקב פלמן, לשוננו לעם, קובץ לשנת הלשון, האקדמיה ללשון העברית, התש"ן

השם אליעזר בן-יהודה קשור בתופעה מיוחדת במינה, לא רק בתולדות לשוננו העברית, כי אם בתולדות לשונות העולם בכלל, והיא: תחיית הלשון. במונח "תחייה" אין אנו מתכוונים לתחיית המתים, שהרי העברית לא הייתה מעולם שפה מתה שלא השתמשו בה כלל. ב"תחיית העברית" אנו מתכוונים להפיכת שפה שלא הייתה מדוברת דיבור יום יומי שוטף ורגיל כ-1600 שנים, לשפה חיה וטבעית. בן-יהודה היה הראשון שהטיף לתחיית העברית ואף הגשים זאת.

5

אליעזר בן-יהודה (פרלמן) נולד למשפחה יהודית דתית בעיירה בליטא בשנת 1858. בצעירותו עזב את הישיבה ועבר ללמוד בבית ספר רוסי. הוא הושפע מאוד מהמאבקים שניהלו עמי אירופה באותה תקופה על עצמאותם, והחליט לאמץ את רעיון הלאומיות גם לעמו, לעם היהודי. היישוב היהודי בארץ ישראל באותה תקופה היה דל, ולשון היהודים, העברית, שימשה כלשון כתובה ולא מדוברת. בן-יהודה האמין כי על היהודים לשוב לארצם ולדבר בלשונם אם ברצונם להגיע לעצמאות לאומית.

10

ספוג ברעיונות האלה החליט בן-יהודה לעלות ארצה. הוא התיישב בירושלים, שבה גרו רוב היהודים שחיו אז בארץ, מפני שקיווה שהיא תשמש מוקד לתחיית העברית, וממנה יתפשט הרעיון בארץ ובתפוצות.

15

בן-יהודה פעל בדרכים אחדות, ואלה העיקריות שבהן:

א. הדוגמה האישית

בן-יהודה היה נחוש בדעתו עוד לפני בואו ארצה, שהוא עצמו ישמש דוגמה ומופת לדעותיו. הוא החליט לדבר אך ורק עברית עם כל יהודי שיפגוש, ודרש זאת גם מאשתו ומבני ביתו. אולם קבוצות קיצוניות בחברה החרדית התנגדו להחייאת העברית כי ראו בניסיונותיו של בן-יהודה חילול קודש. הם החרימו את בני המשפחה ואף דיווחו לשלטונות הטורקיים שבן יהודה מעודד למרד נגדם. כתוצאה מכך הוא נעצר וישב שנה במאסר. משפחת בן-יהודה מימשה את רעיון התחייה למרות היחס העוין של החברה והקושי בדיבור בלשון, שחסרו בה הרבה מילים וביטויים. למעשה היא הייתה למשפחה היהודייה הראשונה מאז חורבן בית שני שדיברה בעברית. כך הוכיח בן-יהודה לכל הספקנים שתחיית השפה אפשרית.

20

25

ב. הסתמכות על הילדים ועל הנוער

בן-יהודה הבין שעתיד תחייתה של השפה הוא בפי הילדים, לכן דרש שהלשון המדוברת בכל בית יהודי תהיה עברית. ועוד דרש, שמוסדות החינוך היהודיים ילמדו את כל מקצועות הלימוד בעברית כבר מגן הילדים. זאת אף על פי שהוראה בעברית הייתה כרוכה אז בקשיים גדולים: המורים לא שלטו עדיין בעברית מדוברת, ולא היו בנמצא ספרי לימוד וחומר עזר (שירים, משחקים וכד') בשפה העברית.

ג. הסתמכות על מבוגרים

בן-יהודה דרש גם מהמבוגרים להשתתף במפעל התחייה של השפה ולדבר עברית. כדי לעזור להם בשלבים הראשונים של דיבורם הקים קבוצות שנפגשו לעתים קרובות ושוחחו בעברית. הקבוצות האלה שימשו דוגמה לקבוצות דומות שקמו אחר כך גם בחוץ לארץ, ותרמו לקידום תחייתה של העברית. נוסף לכך פרסם בן-יהודה עיתון בשפה העברית כדי להפיץ את דעותיו ולהשפיע על ציבור רחב יותר. מאחר שהעיתונות נקראה בצמא באותה תקופה, הייתה לעיתונו של בן-יהודה חשיבות רבה בתחיית השפה.

ד. מילים מילים

בן-יהודה חשב, אפוא, שיוכל להחיות את העברית על ידי הפעלת הציבור כולו בשמשו דוגמה אישית. עד מהרה הרגיש במוגבלותה של העברית העתיקה לשמש כלשון טבעית ולספק את צורכי הדוברים בחיי היומיום, בעיקר בשל מחסור באוצר המילים. הוא הבין שמחסור זה עלול לסכן את הצלחת תחייתה של השפה כבר בשלביה הראשונים. כדי להתמודד עם בעיה זו, הוא התחיל לבנות רשימות של מילים, חלקן חדשות וחלקן מילים עתיקות שנוספו להן משמעויות חדשות. עם השנים הפכו הרשימות האלה בסיס למילון המפורסם שלו, "מילון הלשון העברית הישנה והחדשה".

נוסף על כך הוא הקים בשנת תר"ן את ועד הלשון, ועד של מומחים בעברית, שעזרו לו בחיפושיו ובחידושיו. ועד הלשון הזה הוא הבסיס לאקדמיה ללשון העברית של היום.

לסיכומו של עניין, אין זה מדויק לומר שבן-יהודה החיה את העברית, שהרי גם לפניו לא הייתה העברית שפה מתה, אך כתוצאה ממפעלו הפכה העברית לשפה טבעית, המשמשת את דובריה בכל התחומים גם בכתובה וגם בדיבור.

ענו על כל השאלות שלפניכם.

1. מה עשה בן-יהודה כדי להפיץ את הדיבור בעברית? (6 נקודות)

סמנו נכון או לא נכון, לפי הטקסט שקראתם.

	נכון	לא נכון
עזב את הישיבה ועבר ללמוד בבני"ס רוסי.	☐	☐
מרד נגד השלטונות התורכיים וישב במאסר.	☐	☐
דרש ללמד את כל המקצועות בעברית.	☐	☐
האמין כי על היהודים להגיע לעצמאות מדינית.	☐	☐
פרסם עיתונים בשפה העברית.	☐	☐
בנה רשימות של מילים שהיו בסיס למילון.	☐	☐

2. הסבירו מדוע היה חשוב כל כך לחדש מילים בשפה העברית באותה תקופה. (4 נקודות)

---

3. א. בשורה 9 כתוב שבן-יהודה החליט לאמץ את רעיון הלאומיות. (3 נקודות)

הקיפו את המשפטים שבהם מתאים להשתמש במילה זו.

1. החלטתי _____ גור כלבים קטן.
2. חשוב לנו _____ ארוחה טובה.
3. קשה לי _____ דעות חדשות.
4. אין לי כל כוונה _____ טיול אתגרי.
5. מהגרים צריכים _____ זהות חדשה.

ב. בשורה 19 כתוב "בן-יהודה היה נחוש בדעתו" (2 נקודות)

כשאומרים על אדם שהוא נחוש בדעתו מתכוונים לכך:

1. שהוא ישמש דוגמה ומופת בדעותיו.
2. שהוא החלטי וקשה לשנות את דעתו.
3. שהוא מנחש שרבים יתנגדו לדעותיו.
4. שהוא בעל דעות קיצוניות.

4. א. מה משמעות הצירוף "תחיית העברית" לפי טקסט זה? (4 נקודות)

ב. מדוע הטיף בן-יהודה לתחיית השפה העברית? סמנו את התשובה הנכונה. (3 נקודות)

1. כי העברית היא השפה שבה כתובים ספרי הקודש הקודש.
2. כי הדיבור בעברית הוא חלק חשוב בהשגת עצמאות לאומית.
3. כי העברית היא השפה העתיקה ביותר בעולם.
4. כי הדיבור בעברית מאפשר לילדים להבין את מקצועות הלימוד.

5. בשורה 31 כתוב: "זאת אף על פי שהוראה בעברית הייתה כרוכה בקשיים גדולים."

(3 נקודות)

ממשפט זה אפשר להבין

1. שבגלל הקשיים הגדולים לא למדו בבתי הספר בעברית.
2. שאפילו המורים לא שלטו אז בעברית מדוברת.
3. שלמרות הקשיים למדו את כל המקצועות בעברית.
4. שכדי ללמוד עברית היה צורך בספרי לימוד וחומר עזר.

6. א. בשורה 45 כתוב: "... בשמשו דוגמה אישית" (2 נקודות)

מה המשמעות המילה **בשמשו** במשפט זה.

1. השימוש שלו

2. כאשר שימש

3. בשם שלו

4. שימש אותה

ב. בשורה 48 כתוב: "כדי להתמודד עם בעיה זו..." לאיזו בעיה מתכוונים? (3 נקודות)

---

7. יש הטוענים שאליעזר בן-יהודה הקריב את בני משפחתו כדי להגשים את חלומו.

מה דעתכם על כך? נמקו את דבריכם על פי הטקסט שקראתם. (10 נקודות)

בכתיבתכם הקפידו על הניסוח, על סימני הפיסוק, על כתיב נכון ועל כתב יד ברור.
